

УДК 811.112.2'06'373.46:070 Наталя Ніколаєва

(Запоріжжя)

ФУНКЦІОНУВАННЯ ЛЕКСЕМИ "ROT" У СУЧАСНІЙ НІМЕЦЬКІЙ МОВІ

Метою цієї статті є дослідження та опис функціонування лексеми "rot" у німецькій мові.

Ключові слова: лексема, позначення кольору, червоний, лексико-семантичні класи, мова преси, колір.

The aim of the given article is to research and the describe to functioning of lexeme "red" in the German language.

Key words: lexeme, colour denoting, red, lexico-semantic classes, language of the press, colour.

Актуальність цієї статті визначається все зростаючим інтересом до вивчення слів на позначення кольору. Дослідження лексеми "rot" у публіцистиці на німецькому мовному матеріалі дозволяє розширити уявлення про це явище.

Об'єктом дослідження є прикметник червоний.

Предметом вивчення є лексико-семантичні класи німецького колоратива з основним значенням червоний, розглянутих на матеріалі публіцистичних текстів газети "Zeit" і журналів "Spiegel", "Deutschland" за період з 2007 до 2011 років (всього 1144 лексеми, які позначають червоний колір) та даних тлумачних словників німецької мови [4, с.7].

Конкретні завдання, які розв'язуються в роботі, охоплюють: 1. Суцільну вибірку лексеми червоний з публіцистичних текстів газети "Zeit" і журналів "Spiegel", "Deutschland"; 2. Здійснення аналізу семантичної структури лексеми червоний; 3. Виявлення лексико-семантичних класів лексеми червоний у мові преси; 4. Виявлення специфіки функціонування лексеми червоний у сучасній німецькій мові.

При вивченні слів на позначення кольору дослідники такі, як З. Р. Башірова [1],

Ю. В. Зольнікова [2], О. Г. Сімонова [3], К. Кауфман [5], Магнус [6] часто спираються на функціонування імен кольору в мові, а ЗМІ найбільш широко надають таку можливість, оскільки слова на позначення кольору, які вживаються в мові, набувають здатність безпосередньо вказувати на об'єкти та явища навколишнього світу і можуть порушувати встановлені мовою обмеження.

Червоний колір у сучасній німецькій мові використовується для опису різних предметів і явищ. Таку різноманітність можна представити у рамках 15 лексико-семантичних класів (ЛСК):

1. Продукти харчування та напої: roter Zwiebel – червоний лук, rote Bete – червоний буряк, rote Tomaten – червоні помідори, rote Früchte – червоні фрукти, Rotwurst – кров'янка (ковбаса), rote Grützen – червона каша, roter Traubensaft – червоний виноградний сік, Rotwein – червоне вино.

2. Флора: rote Beete – червона смородина, rote Blume – червона квітка, rote Dornen – червоні шипи (на рослинах), rote Nelken – червоні гвоздики, rote Safranfäden – червоні саджанці шафрану, rote Rose – червона троянда.

3. Фауна: roter Kopf der Kröte – голова жаби червоного кольору, rote Augen – червоні очі (у зайця), das Rotwild – червона дичина, die Rothalsgans – червоний гусак.

4. Предмети одягу: rote Käppi – формений кашкет, roter Uniformrock – червона формена спідниця, der rote Rock – спідниця, rote T-Shirt – червона футболка, rotes Kleid – червоне плаття, rote Boxhandschuhe – червоні боксерські рукавички, rote Unterhose – червоні кальсони, rote Pullover – червоний светр, rote Schürze – червоний фартух, rote Socke (разг.шутл.) – червоний носок – ліва (партія); der rote Fes – червона феска (головний убір в Османській імперії).

5. Явища природи: rote Sahara – червона Сахара, roter Staub aus Sahara – червоний пил з Сахари, rotes Glühen – червоне свічення (сонця), roter Regen – червоний дощ, Rothaargebirges – червоні гори, der rote Dunst – червоний туман, rote Felsformation – гірське формування червоного кольору.

6. Вид транспорту: roter Ferrari, Ford – червоні Феррарі, Форд, rote Lokomotive – червоний локомотив, der rote Doppeldeckerbus – двоповерховий автобус.

7. Складова частина біологічних і фізичних назв, термінів: rote Blutkörperchen – червоні кров'яні тільця, rote Zunge – червоний язик, rot glühende Herzkammer – яскраво-червоний шлуночок серця, rote Wellenlängen – червоні хвилі, roter Laserstrahl – червоний лазерний промінь.

8. Зовнішність людини: rotes Haar – волосся червоного кольору (руде волосся), rote Brille – червоні окуляри, rote Nägel – червоні нігті.

9. Фізичний і психічний стан людини: rot vor Zorn – червоний від гніву, Augen rot geschwollen – червоні (опухлі від сліз) очі, chlorrote Augen – червоні від хлору очі, rotweintrübe Augen – червоно-тьмянні (втомлені) очі, rote Nase – червоний ніс (від холоду), rote Backen – червоні щоки, roten Gesicht bekommen – почервоніти.

10. Вид діяльності: der rote Draufgänger – хоробра людина, яка не звертає увагу на небезпеку, rote Rabauken – червоні шахраї, rote Bourgeoisie – червона буржуазія, rote Glieder – червоні члени (партії).

11. Власні імена: назва фільмів “Die rote Jacke”, книг, романів “Rot ist mein Name”, “Mein Name ist rot”, вулиць – Straße Leon-Rot; Rotbat – персонаж балету П. І. Чайковського “Лебедине озеро”; rotes Kreuz – Червоний Хрест (назва організації); географічна назва – rotes Meer – Червоне море.

12. Символічні назви: rosa-rote Brille – рожеві окуляри, roter Nachbar – червоний сусід (про планету Марс), rot-goldener Kitsch – червоно-золота халтура (про погано виконану роботу в літературі), Rotlicht – червоне світло (знак небезпеки, тривоги), rote Karte – червона картка (попередження про небезпеку, у футболі – штрафний), rote Ampel – червоне світло світлофора (заборона руху і попередження про небезпеку), Rotbuch – Червона Книга (книга, яка містить зниклі види тварин і рослин), rotes Telefon – червоний телефон (за ступенем важливості розмови), roter Teppich – червона доріжка для зірок, roter Faden – червона нитка, roter Stern – червона зірка (символ комуністів), rote Kaderschmiede – червона кузня кадрів (про університет), rote Zahlen – червоні числа (цифри) (про борги, недоліки).

13. Політичні назви: rote Fahne – червоний прапор, rot-grün Nordrhein-Westfalen – червоно-зелена Північний Рейн-Вестфалія, rote Armee – Червона Армія, rot-grüne Minderheitsregierung – червоно-зелений уряд меншості, rot-grüne Landesregierung – червоно-зелений уряд, rot-grüne Bundesregierung – червоно-зелений федеральний уряд, rote Koalition – червона коаліція, rot-grüne Rentenreform – червоно-зелена пенсійна реформа, rot-grüne Koalitionswahljahre – червоно-зелені роки правління коаліції, rote Wahlzettel – червоний виборний намет (приналежність до соціал-демократичної партії).

14. Будівельні матеріали та споруди: roter Backstein – червона цегла, rote Kapelle – червона капела, rotes Hochhaus – червоний висотний будинок, rotes Minarett – червоний мінарет, rote Marmorsäule – червона мармурова колона, rote Mosaikfenster – червоні мозаїчні вікна, rotes Backsteingebäude – червона цегельна будівля.

15. Мистецтво: rote Graffitifarbe – червоний колір графіті, rote Tinte – червоне чорнило, roter Grund – червоний фон (картини), rote Anteile des Bildes – червоні ділянки картини, rotes Leinwand – червоне полотно (холст).

У сучасній німецькій мові лексема rot (червоний) часто вживається в якості складової частини складних слів, які додають насиченість кольору, причому використовуються не стандартні (світлий, темний), а такі як кривавий, інтенсивний, яскравий, рожевий, виний: rosaroter Fleck – рожева пляма, rosarote Stickereien – рожева вишивка, weinroter Chevrolet – Шевроле кольору бордо, weinrote Handschuhe – рукавички бордового кольору, blutrot Blüten – криваво-червоні квітки, glutrote Website – бардова веб-сторінка, dunkelrote Essräume – темно-червоні столові, der dunkelrote Samt – темно-червоний оксамит, oxsenblutrote Backsteinsiedlungen – селища з криваво-червоної цегли.

Лексема rot (червоний) часто трапляється у поєднанні з іншим кольором, зокрема, rot поєднується з основними кольорами, а також з ахроматичними: rotbraune Lianen – червоно-коричневі ліани, rotbraune Holztür – червоно-коричневі дерев'яні двері, schwarz-rote Dekorationen – чорно-червоні декорації, rot-schwarz Jammer – чорно-червоне горе, rotweißrotes Fähnchen – прапорець червоно-біло-червоного кольору, rot-weiße Züge – червоно-білі потяги, rot-weiß-weiße Flagge – червоно-біло-білий прапор, schwarz-rote Uniformen – чорно-червоний формений одяг, weiß-roter Stuhl – біло-червоний стілець.

Червоний колір у текстах ЗМІ використовується в усіх сферах спілкування, але не завжди це кольоропозначення зберігає свою кольірну ознаку. Ця лексема використовується з метою попередження про небезпеку (Rotlicht – червоне світло; rote Ampel – червоний колір світлофора), про зникнення в світі тварин та рослин (Rotbuch – Червона Книга), про порушення правил гри у футболі (rote Karte – червона карта). Червоний символізує урочистість (roter Teppich – червона доріжка для зірок), важливість (roter Faden – червона нитка), погано виконану роботу в літературі (rot-goldener Kitsch – червоно-золота халтура), про борги, недоліки (rote Zahlen – червоні цифри).

У політичній сфері rot (червоний) посідає, разом із зеленим, важливе місце, оскільки є кольірним символом Соціал-демократичної партії Німеччини (СДПГ) і Комуністичної партії Німеччини (КПГ). Назва – Червоне море за однією з версій залежить від назви частини світу. За міфічними сказаннями багатьох народів світу сторони світу пов'язані з певними кольірними відтінками. Так, червоний колір символізує південь, звідси назва моря.

Лексема rot (червоний) не завжди виступає в ролі прикметника, часто в 50% це прислівник, який при перекладі на рідну мову може бути прикметником. Слово rot (червоний) є складовою частиною складних іменників: Rotwein – червоне вино, Rotbuch – Червона Книга, das Rotwild – червона дичина, де виконує описову функцію, тобто виступає в ролі прикметника.

Слід зазначити, що лексема rot (червоний) характеризує колір, дає йому різну оцінку не лише, взагалі позитивну, але і негативну. Негативна оцінка спостерігається, там, де йдеться про людину, а саме, про його фізичний і психічний стан (rot vor Zorn – червоний від гніву, Augen rot geschwollen – червоні (опухлі від сліз) очі, chlorrote Augen – червоні від хлору очі, rotweintrübe Augen – червоно-тьмяні (втомлені) очі, rote Nase – червоний ніс (від холоду), roten Gesicht bekommen – почервоніти), про вид людської діяльності (der rote Draufgänger – хоробра людина, яка не звертає увагу на небезпеку).

Rot (червоний) в символічному значенні, взагалі, оцінює предмети і явища негативно: rot-goldener Kitsch – червоно-золота халтура, Rotlicht – червоне світло, rote Karte – червона карта, rote Ampel – червоний колір світлофора, Rotbuch – Червона Книга, rote Zahlen – червоні числа (цифри) – про борги, недоліки.

Порівняємо сучасну німецьку мову преси із словниковою мовою. У текстах ЗМІ rot (червоний) дуже часто вживається, притому, як зберігаючи, так і втрачаючи свою колірну ознаку. Що стосується ЛСК, то їх кількість залишилася без змін, а ось деякі ЛСК поповнили свій словниковий запас. Рамки символічного значення розширилися, в політичній сфері з'явилися нові значення. Багато словосполук, які дає словник, в мові преси відсутні, тому що в процесі розвитку мови ці лексичні одиниці замінилися іншими, таким чином обновлюється словниковий запас (die Rote Tafel – дошка пошани; die Rote Ecke – червоний куточок; Rot Front! – Рот фронт! – червоний фронт (інтернаціональне привітання), Rote Zelle – червоний осередок – групування з марксистськими переконаннями, особливо в університетах).

Таке функціонування лексеми rot (червоний) у сучасній німецькій мові. Ця лексема знаходить своє вживання в текстах різного характеру (політичного, економічного, соціального). Прикметник rot (червоний) виявляється трояко: у одному випадку прикметник втрачає сему “колір”, в іншому випадку використовується в новому значенні, в третьому випадку спостерігається велика різноманітність відтінків і здатність поєднання з іншими кольорами спектру.

У зв'язку з розвитком німецької мови треба зазначити про перспективність подальших досліджень лексем на позначення кольору в мові періодики.

ЛІТЕРАТУРА

1. Баширова З. Р. Немецкие фразеологизмы, содержащие в своей семантике элемент цветообозначения, и особенности их перевода на русский язык / З. Р. Баширова // Иноязычное образование в 21 веке: сб. ст. по материалам междунар. науч.-практ. интернет-конференции. – Тобольск, 2008. – С. 121-129.
2. Зольникова Ю. В. Цветовые фразеологизмы как фрагмент идеоматической картины мира русского и немецкого языков (на материале лексикографических источников): автореф. дис. на соискание научн. степени канд. филол. наук: спец. 10.02.20 “Сравнительно-историческое, типологическое и сопоставительное языкознание” / Ю. В. Зольникова. – Тюмень, 2010. – 20 с.

3. Симонова Е. Г. ИмPLICITное цветообозначение в современном немецком языке: автореф. дис. на соискание научн. степени канд. филол. наук: спец. 10.02.04. "Германские языки" / Е. Г. Симонова. – Нижний Новгород, 2007. – 19 с.
4. Duden, Deutsches Universalwörterbuch. – 6., überarbeitete u. erweiterte Auflage. – Mannheim: Dudenverlag, 2007. – 2016 S.
5. Kaufmann C. Zur Semantik der Farbadjektive rosa, pink und rot. Eine korpusbasierte Vergleichsuntersuchung anhand des Farbträgerkonzepts: Dissertation / Caroline Kaufmann. – München, 2006. – 369 S.
6. Magnus H. Untersuchung über der Farbensinn der Naturvölker / H. Magnus. – Leipzig: Max Hueber Verlag, 1980. – 267 S.
7. Wahrig G. Deutsches Wörterbuch. – neu herausgegeben von Dr. Renate Wahrig – Burfeind. – München, 2002. – 1451 S.